

Forord

Hvad skal vi bevare, hvorfor og hvordan gør vi det i praksis? Det er spørgsmål, der trænger sig på ude på landets kirkegårde, hvor der i disse år sker store ændringer i deres fysiske fremtræden. Kirkegårdenes udseende har til alle tider været under forandring, men vi oplever, at det lige nu sker med en hast og på en måde, der må betegnes som kritisk. Der er fare for, at det, der definerer kirkegårdene som særlige rum, bid for bid går tabt under de mange små og store forandringer. Derfor har vi med dette årsskrift valgt at sætte fokus på bevaring ved at bringe en række artikler, der på forskellig vis udfolder emnet. Uden for dette tema indledes årsskriftet med en række artikler, der udspringer af Foreningen for Kirkegårdskulturs virke i både fortid og nutid, og derudover bringer vi to artikler om mindesmærker samt aktuelle bog anmeldelser.

Spørgsmålet om bevaring versus nedlæggelse og destruktion dukker op, når den oprindelige brug af kirkegårdens rum og genstande eller økonomiske rentabilitet heraf er gået tabt. Bevaring kan være en redningsaktion, der sætter ind, efter at patienten er død. Den sigter mod at give en værdig begravelse ved at sikre fortidslevn, der kan stå som gravsten og minde os om alt det, der var engang. Dog kommer indsatsen ofte så sent, at de bedste eksempler allerede er tilintetgjorte eller ikke længere intakte. Bevaringsindsatsen kan imidlertid også følge en anden strategi, der sætter ind langt tidligere. Her er sigtet at forebygge, at patienten overhovedet dør. Overlevelsen for rum og genstande på kirkegården, der mister deres oprindelige brug, søges sikret ved aktivt at inddrage dem i nye brugssammenhænge, så de får værdi på ny.

Den sidste bevaringsstrategi tildeler de ansvarlige for kirkegårdene en helt anden rolle, for betydningstilskrivningen sker ikke af sig selv, den kræver en indsats. Frem for at være kustoder, der passivt forvalter en død museal kulturarv, ses de i stedet som aktive medskabere af en levende kulturarv. Men denne forskydning accentuerer også deres ansvar, for at inddrage rum og genstande i nye brugssammenhænge vil ofte nødvendiggøre en eller anden grad af fysisk transformation, og det rejser spørgsmål. For hvor meget kan man egent-

lig fjerne eller tilføje til patienten under operationen, uden at han mister sin identitet? Hvad er kirkegårdens vitale dele? Og har stedet en særlig ånd, uden hvilken kirkegården ikke længere er en kirkegård?

Årsskriftets artikler om bevaring giver eksempler på anvendelsen af begge bevaringsstrategier på danske kirkegårde, og forhåbentlig kan de være med til at inspirere til at sætte gang i diskussioner om og arbejde med bevaringsindsatsen andre steder. I Foreningen for Kirkegårdskultur mener vi, at det er af afgørende vigtighed, at kirkegårdenes kulturarvsværdier fastholdes, og det er et emne, der har stået helt centralt i foreningens virke gennem hele dens nu mere end 100 år lange historie, som der i dette årsskrift også ses tilbage på. Som artiklerne, der udspringer af foreningens nutidige virke vil vidne om, så er vi stadig en vital forening, der arbejder for at sikre værdige begravelsespladser på mange forskellige fronter. I foreningen er vi i år særligt stolte af, at vi i årsskriftet kan præsentere foreningens forslag til, hvad der for os at se er den ideelle kirkegårdsvedtægt, og som vi har arbejdet med længe. Vi håber, at også den vil komme til nytte i det videre arbejde med udviklingen af landets kirkegårde.

Årsskriftet indledes med formandens, Elof Westergaards, årsberetning, hvor han i lyset af coronaepidemien peger på kirkegårdens betydning som et spejl på samfundets værdisæt.

Karin Kryger giver et tilbageblik på Foreningen for Kirkegårdskulturs historie i de sidste 100 år belyst ved nedslag i artikler i foreningens 98 år gamle tidsskrift.

Stine Helweg skriver om Foreningen for Kirkegårdskulturs arbejde med at digitalisere foreningens tidsskrift i anledning af 100-årsjubilæet, så det nu er frit til rådighed for alle.

Mette Fauerskov, Stine Helweg og Jens Dejgaard Jensen præsenterer Foreningen for Kirkegårdskulturs forslag til den ideelle kirkegårdsvedtægt, hvor kirkegårdens værdier og brugernes behov træder tydeligt frem.

Mette Fauerskov beskriver de truede typer af gravstedsstrukturer, der findes på danske kirkegårde, og Foreningen for Kirkegårdskulturs arbejde med at kortlægge de mest bevaringsværdige.

Iben Degn Pedersen og Lotte Olsen skriver om det indledende projektarbejde med at omdanne Sundby Kirkegård til en bypark, hvor samtaler med borgere og brugere har sat fokus på at bevare kirkegårdens særlige stemning.

Mette Fauerskov fortæller om Rolsø ødekirkegård, der som helhed er bevaringsværdig, hvorfor menighedsrådet har ladet udarbejde en plejeplan med ønsket om sikre, at dens nuværende udseende bevares intakt.

Annette Klüver Andersen og Lykke Marott Bitsch giver med udgangspunkt i deres speciale et forslag til at omdanne Nordre Kapel på Bispebjerg Kirkegård til et restituerende miljø for mennesker i sorg med udgangspunkt i evidensbaseret viden.

Stine Helweg skriver om Foreningen for Kirkegårdskulturs bud på, hvilke overvejelser man bør gøre sig, inden man på kirkegårdene bevarer gamle gravsten i lapidarier eller lader dem destruere.

Leif Arffmann beretter om processen bag skabelsen af kunstner Jørn Larsens gravminde over fabrikant Johannes Jensen på Gjellerup Kirkegård ved Herning.

Jørn Skov gør rede for planerne for et nyt mindsted på Tønder Kirkegård, der retter sig mod efterladte, der – midlertidigt eller permanent – ikke har mulighed for at besøge det egentlige gravsted for deres kære.

Søren Lundbeck og Klaus Bertelsen anmelder udstillingen *Gravmonumenter* i Kunsthal Aarhus.

Leif Arffmann anmelder bogen *Levende stene. Laila Westergaards kunst*, skrevet af Dorte Fogh og Annette Østergård.

Lone van Deurs anmelder *Kirkegårdens Leder* skrevet af Klaus Bertelsen i anledning af FDK's 100-års jubilæum.

Redaktionen